

Hüseyin Şengül: Sanasaryan Han: Gaspın Ve Zulmün Dikilitaşı

Posted on 18/07/2017

Sanasaryan Han diye değil, Sansaryan Han diye bilinir.

Bu meşhur binanın adının gerçekte Sanasaryan Han olduğunu, 10 sene önce Hrant Dink'le yaptığımız bir sohbette öğrenmişim. Bina, Erzurumlu Sanasaryan adlı bir Ermeni tüccarınmış.

Bazen bir binanın, bir sokağın, bir insanın hikâyesi bir şehir tarihinin, bir ülke tarihinin nirengi noktalarını oluşturabilir. Tarihin arkları o yaşanmışlıklarla doludur. Bulunup çıkarılması sonraki kuşakların işidir.

Sanasaryan Han'ın iki boyutu var: Biri, binanın mülkiyetinin el değiştirmesi, devlete geçmesidir ki bu, 1915'te ve sonrasında nelerin yaşandığının hikâyesidir. İmha, sürgün, mübadele, kaçirtma ve mallara el koyma!

Türkiye'de sermaye birikiminin tarihi ne zaman, nasıl yazılır bilemem ama mülkiyet gasplarının konu edilmediği bir tarih, büyük bir eksiklik ve dolayısıyla da yanlışlık içerecektir. 1915 talanlarında, ta o tarihlerde Ermeni evlerinden çıkan piyanoları, piyanoyu bilmediği için parçalayanlar, mal gasp etmeyi çok iyi biliyorlardı.

Türk milliyetçiliğinin moral ve çıkar kaynağı, sermayenin Türkleştirilmesinde yatmaktadır. Milliyetçilik siyasetinin başat dinamiğini bu tür iktisadi eylemler oluştururken, bu eylemlerin büyük ölçüde dayanak oluşturduğu milliyetçilik siyaseti, mülkiyetin el değiştirme furçasının da üzerini örtmeye ya da meşrulaştırmaya hizmet ediyordu.

Sanasaryan Han'ın ikinci boyutu ise, yakın siyasal tarihimizin despotik, işkenceli sorgu mekânı olarak kullanılmasıdır.

Han, uzun bir süre İstanbul Emniyet Müdürlüğü olarak kullanıldı. Dik bir tabuta benzeyen hücrelerinden ötürü binaya “Tabutluk” da denilir. Oturmanın mümkün olmadığı bu hücrelerde kişi, günlerce ayakta kalma işkencesine mahkûm edilmiştir. Emniyet Müdürlüğü'nün kullandığı bu binanın asıl, sürekli ve yoğun işkence yöntemi, falaka başta olmak üzere her türlü dayak, askı ve elektrik vermektir. Binanın üst kat pencerelerinden aşağı atılarak öldürülen, ancak emniyetçe “kendini aşağıya attı” meşhur yalanıyla geçirtilen insan ölümleri de mevcuttur.

Bunları anılardan biliyoruz. Sanasaryan Han'ın işkence tezgâhlarından çok sayıda yazar, aydın, sanatçı insan geçti; Nâzım Hikmet, Vedat Türkalı, Ece Ayhan, Aziz Nesin, Attila İlhan, Mihri Belli, Dr. Hayk Açıkgöz, Vartan İhmalyan, Ahmet Arif, Ruhi Su'nun yanı sıra 68 kuşağından Cihan Alptekin, Ömer Ayna bunlardan bazıları.

Erzurum Kongresi üzerine binlerce sayfa yazı ve kongrenin yapıldığı okul binasının onlarca resimleri var. Ancak hiçbirinde bu binanın hikâyesinden söz edilmez. Yukarıda dediğimiz gibi, bir binanın gerçek hikâyesi, bazen bir tarihin ya da tarihin o sayfasının yeniden yazılmasını gerektirebilir. Sonuçta, gerçek ortaya çıktığında o tarih kurgusundan bir gedik açılır. Açılan gediklerden çokluğundan yamalık dahi tutmayan bir resmi tarih var ortada.

İpek Çalışlar'ın “Halide Edip” biyografisini okuduktan sonra, Erzurum Kongresi'nin yapıldığı binanın Sanasaryan tarafından Ermeni yetim öğrenci okulu olduğunu, binanın 1925 yılında geçirdiği yangından sonra yeniden yapıldığını öğrendim. Hala bugün bile ne tarih kitaplarında ne de internette Erzurum Kongre binasıyla ilgili sitelerde bu bilgilere rastlayamazsınız.

İstanbul Sirkeci'deki Sanasaryan Han, Sanasaryan Vakfına ait olup Erzurum'daki bu okulun

giderlerini karşılamak amacıyla kullanılmış.

Hanın 1909 yılındaki tapu kaydında, yönetim hakkının Ermeni Patrikliği'ne, Patriklik makamının boş olması halinde de Patriklik Vekili'ne bırakıldığı belirtilmiştir.

O meşhur kara yıl 1915'ten sonra binanın başına gelenlerle ülkedeki siyasal hayat, bakın nasıl paralellik gösteriyor:

Devlet 1915-1920 yılları arasında binaya el koymuş.

Sahiplerinden bir haber yok!

Devlet, 1920-1928 yılları arasında binanın gelirlerinin Patrikhaneye kullanım hakkını vermiş.

1928'de İstanbul Valiliği'nin bir kolu olan İdare-i Hususiye, hanın gelirlerine el koymuş. Dönemin Ermeni Patriği Naroyan dava açmış, dava 1932 yılında Patrikliğin lehinde sonuçlanmış.

Bu kez İdare-i Hususiye 1935 yılında karşı dava açmış ve devlet, Sanasaryan Han'a tekrar el koymuş! (Kaynak: Agos gazetesi)

O tarihten sonra da bilindiği üzere burası bir süre adliye binası ve kısa bir süre öncesine kadar da İstanbul emniyetince kullanıldı. Bina şimdi Vakıflar Müdürlüğü'nün elinde.

Ermeni Patrikhanesi İstanbul 13. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne hanın mülkiyetinin önce İl Özel İdaresi, daha sonra da Vakıflar Genel Müdürlüğü adına geçirilmesinin iptali için dava açmış.

Vakıflar Genel Müdürü Adnan Ertem sert bir açıklama yaparak Patrikhane'yi kınamış.

Özetle, ey Patrikhane, sizin Sanasaryan Han'da hiçbir hakkınız yoktur demiş.

Bakalım yargı ne karar verecek?

Sanasaryan Han özelinden hareketle bir binanın tarihi dedik, sermayenin el değiştirmesi dedik vs. buradan çok önemli bir kuruma, ama önemli olduğu kadar da dikkat çekmeyen bir kuruma geldik: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinin çok önemli bir bölümü de Vakıflar Genel Müdürlüğü kurumunun içinde gizlidir.

Kaynak: bianet.org